

Concept *TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE* in Psycholinguistic Dimension

Концепт *ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ* в психолінгвістичному вимірі

Ludmyla Yudko
Ph.D. in Philology,
Assistant Professor

Людмила Юдко
кандидат філологічних наук,
доцент

E-mail: yulud2010@meta.ua
[orcid.org//0000-0001-9075-7047](https://orcid.org/0000-0001-9075-7047)

*National Academy of Security Service,
Theory and Practice of
Translation Department*
✉ 22, M. Maksymovych Str., Kyiv,
Ukraine, 03022

*Національна академія Служби
безпеки України, кафедра теорії
та практики перекладу*
✉ вул. М. Максимовича, 22, Київ,
Україна, 03022

*Original manuscript received September 01, 2018
Revised manuscript accepted January 31, 2019*

ABSTRACT

*The article concentrates on the role of the concepts *TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE*, *DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES*, *ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ*, *ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ* in institutional discourse practice, which is a testimony of positive strategies and forms of behavior to avoid conflict situations in communication; it also gives analysis and systematization of modern scientific approaches and methods of research of concepts at the intersection of Linguistics and other humanities (Linguoculturology, Linguophilosophy, Linguopragnatics, Linguocognitology, Psycholinguistic); the effectiveness of triangulation approach in concepts research is defined, the role of the concepts *TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE*, *DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES*, *ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ*, *ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ* for representatives of Great Britain, Germany, Russia, Ukraine is determined by means of psycholinguistic analysis, answers of 100 English-*

speaking, 100 German-speaking, 200 Russian-speaking and 200 Ukrainian-speaking respondents are analyzed and the conceptual-thematic groups of reactions to stimulus tolerance of intelligence service in those languages are singled out. The results of the analysis showed the inherent adequacy of all respondents designing the concepts TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ for activity of intelligence services within its linguistic and cultural history. According to the associative experiment, joint and distinctive components of the values have been established, value component of the concepts TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ for the linguistic cultures have been defined. Common for linguistic cultures, in which the discourse of tolerance is developed – English linguistic culture, German linguistic culture, Ukrainian linguistic culture – is a presence in conceptual consciousness of the carriers of linguistic cultures that are investigated of the generated samples of intelligence services and their specialists, whose activity is associated with the concepts TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ with positive connotations. The representatives of the Russian linguistic culture are distinguished for their failure to perceive intelligence services through the prism of the concept ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ. The data of the experiment confirmed the existence of the paradigm of INTOLERANCE – TOLERANCE – ZERO TOLERANCE in the conceptual consciousness of the carriers of the English linguistic culture, German linguistic culture, Ukrainian linguistic culture. For representatives of Russian linguistic culture tolerance is perceived as a quality hostile to the Russian national picture of the world and acquires valence qualities of intolerance.

Based on the analysis of the associative experiment, it is concluded that the specificity of positioning of the concepts TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ in linguistic cultures that are investigated is conditioned by the uniqueness of conceptual pictures of the world, mentality and history of nations.

Key words: *concepts TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ, associative experiment, comparative analysis, conceptual-thematic group, value component of the concept, zero tolerance, intolerance.*

Вступ

Концепт *ТОЛЕРАНТНІСТЬ* стає необхідною складовою сучасних дискурсивних практик з огляду на зміну комунікативної парадигми як на міжособистісному рівні, так і на рівні інституційного

спілкування, отримує нове осмислення, зокрема на перетині лінгвістики та інших гуманітарних наук – лінгвікультурології, лінгвофілософії, лінгвопрагматики, лінгвокогнітології і, безсумнівно, психолінгвістики.

Саме наявність концепту *ТОЛЕРАНТНІСТЬ* в інституційних дискурсивних практиках, зокрема спецслужб, є свідченням позитивних стратегій, що полягають у ціннісній ментальній настанові на терпимість до поглядів, переконань і форм поведінки іншої людини задля уникнення конфліктних ситуацій у спілкуванні. Ці аспекти зумовлюють *актуальність* даного дослідження.

Мета статті – продемонструвати можливості психолінгвістичного аналізу (опису) для встановлення ціннісної складової концептів *TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE*, *DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES*, *ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ*, *ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ* англійської, німецької, російської та української лінгвокультур. *Завдання* статті: 1) на основі психолінгвістичного аналізу, зокрема асоціативного експерименту, визначити роль концептів *TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE*, *DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES*, *ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ*, *ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ* у дискурсивних національних практиках англійської, німецької, російської та української лінгвокультур; 3) за даними асоціативного експерименту визначити концептуально-тематичні групи реакцій на стимули *TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE*, *DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES*, *ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ*, *ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ* та провести їх порівняльний аналіз; 4) визначити національно специфічне наповнення тематичних груп.

Методи і методики дослідження

У сучасній лінгвістиці не існує стійкої універсальної моделі концептуального аналізу, про це свідчить наявність різних методик його виконання. Тому для отримання достовірних результатів дослідники звертаються до триангуляційного підходу у

дослідженні концептів (Компанцева, 2006; Макар, 2009; Стернин & Рудакова, 2011 тощо). Сутність триангуляції полягає в тому, що в межах одного дослідження використовуються різні типи даних і застосовуються кілька методів для отримання даних, які доповнюють один одного й не потребують додаткової інтерпретації. Психолінгвістичний аналіз (опис) є важливим інструментом дослідження і дає змогу встановити роль концепту в досліджуваних лінгвокультурах, розкрити його національну-специфіку. Методику психолінгвістичного аналізу концептів розробляють вчені багатьох наукових шкіл (Стернин & Рудакова, 2011; Компанцева, 2018; Cremers & Chemla, 2016; Rakosi, 2017).

Для цього дослідження актуальною є спрямованість концептуального аналізу на визначення тих характеристик концептів *TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE*, *DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES*, *ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ*, *ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ*, що забезпечують їх дискурсоутворювальну роль у комунікаціях представників різних лінгвокультур, оскільки фіксують національно значущу систему цінностей.

У статті було використано *психолінгвістичний опис* – «сукупність семантичних компонентів, визначених або верифікованих експериментальними прийомами різного типу, ранжованих по відносній яскравості в мовній свідомості носіїв мови» (Стернин & Рудакова, 2011: 15), та *асоціативний експеримент* – метод, що дає можливість «зазирнути» у свідомість і здійснити спробу визначити значимість тих чи інших подій, уявлень, нових понять (Горошко, 2001).

Результати та дискусії

Вільний асоціативний експеримент щодо сприйняття стимулів *TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE*, *DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES*, *ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ*, *ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ* здійснювався в інтернет-ресурсах Великої Британії, Німеччини, Росії, України (Hello Talk, <https://www.facebook.com>, ask.fm), було отримано відповіді від 100 англійськомовних, 100 німецькомовних, 200 російськомовних, 200 українськомовних респондентів. Експеримент проводився в

ресурсах, які відображають справжній статус респондентів, тому можна стверджувати, що всі вони є представниками відповідних лінгвокультур – англійської, німецької, російської та української. Відвідувачам ресурсів пропонувалося дібрати асоціації до стимулів *TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ*.

Психолінгвістичний аналіз відповідей представників англійської лінгвокультури дав змогу виокремити такі тематичні групи (див. рис. 1):

1) забезпечення безпеки – нульова толерантність: lack of tolerance during the technical security measures, protection, security, spy, surveillance, reliable support, state control, surveillance cameras, metal detectors, control;

2) позитивні якості представника професії: generosity, charity, intelligence, reliability;

3) професіоналізм: professionalism, education, the ability to talk, responsibility, reliability, competence, endurance;

4) співпраця, мультикультуралізм: international cooperation, friendship while performing tasks, working relationships, anti-terrorist coalition;

5) визнання права людини бути іншою: willingness to accept behaviour and beliefs which are different from your own, equality of citizens, employer of the year by Stonewall;

6) несумісність як прояв інтолерантності: stupidity, lack of empathy, inability to perform tasks, failure, conflict, failure to perform the task;

7) попередження конфліктів: mutual understanding, compromise, understanding, able to apologize, consensus, coordination;

8) забезпечення гарантованого правопорядку: rule of law, ensure order and guarantee order, follow the law, the protection of constitutional principles;

9) історичні та художні образи: MI6, MI5, KGB, FBI, James Bond;

10) шанобливе ставлення: respectful attitude, respect;

11) доброта, сердечність: forbearance, magnanimity, humanity;

12) поблагливість: softness, protection.

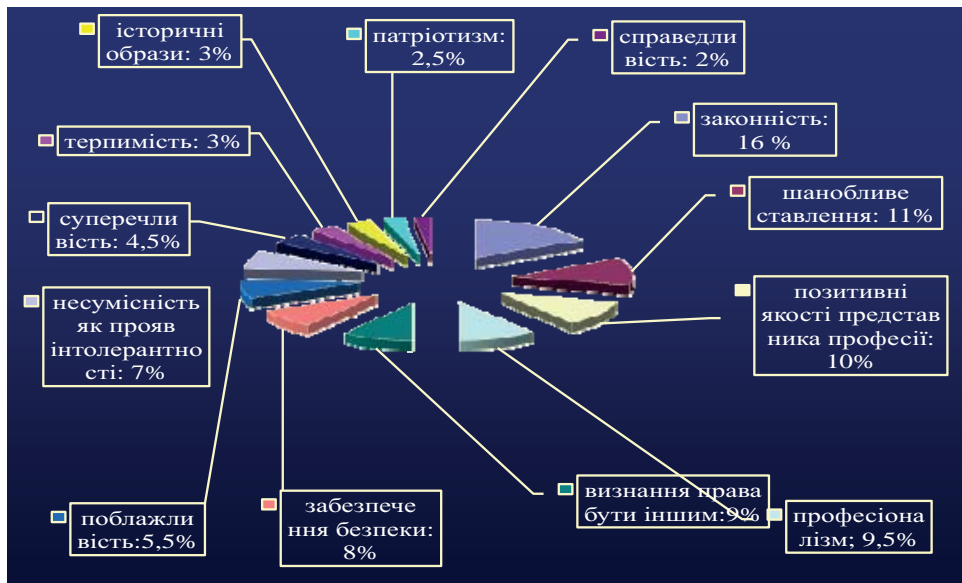

Рис. 1. Сприйняття стимулу *TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE* реципієнтами експерименту, проведеного в Інтернет-ресурсах Великої Британії

Порівняльний аналіз результатів асоціативного експерименту з аналізом асоціативних словників та словників синонімів демонструє частковий збіг тематичних груп: групи «Доброта. Сердечність», «Поблажливість», «Шанобливе ставлення» зафіксовані словниками і визначаються за результатами асоціативного експерименту. Концептуально-тематична група «Поблажливість, терпимість», зафіксована словниками, трансформується в групу «Визнання права людини бути іншою». Прояви толерантності в діяльності спецслужб отримують дещо нові семантичні компоненти. Концептуально-тематична група «Забезпечення безпеки – нульова толерантність» демонструє ставлення спецслужб (нульова толерантність) до дій, що становлять загрозу державній безпеці; опозиція тематичних груп «Позитивні якості представника професії» – «Несумісність як прояв інтолерантності» є проявом громадянської позиції на рівні горизонтальних комунікацій у парадигмі толерантність – інтолерантність. Тематичні групи «Попередження конфліктів», «Співпраця, мультикультуралізм» є відображенням міжкультурної позалінгвальної ситуації – спрямованістю світової спільноти на мирне толерантне співіснування.

Показово, що тематичні групи, сформовані в результаті асоціативного експерименту (див. рис. 1), співвідносяться зі смисловими компонентами дискурсу толерантності – розуміння й прийняття «інакшості» іншої людини та спільнот, мультикультуралізм, прагматична орієнтованість на забезпечення гарантованого правопорядку, позиціонування норм і цінностей громадянського суспільства, демонстрації активної громадянської позиції, попередження конфліктів. Отже, в концептуальній свідомості носіїв англійської лінгвокультури діяльність спецслужб асоціюється з ідеями толерантності, що зумовлює формування й розвиток концепту TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, а також функціонування дискурсу толерантності в комунікаціях спецслужб.

Психолінгвістичний аналіз реакцій, отриманих від німецькомовної аудиторії на стимул *DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES*, дав можливість визначити такі тематичні групи (див. рис. 2):

1) забезпечення безпеки – нульова толерантність: folgen dem Gesetz, die Arbeit für das Wohl der Zivilgesellschaft, den Schutz der verfassungsdemokratischen Grundsätze, die Strategie der Null-Toleranz, der Schutz, die Sicherheit, der Spion, die Überwachung, zuverlässige Unterstützung, die staatliche Kontrolle, die Kameraüberwachung, der Staatsterrorismus, der Mangel an Toleranz in den technischen Sicherheitsmaßnahmen;

2) позитивні якості представника професії: die Liebe, die Ehrlichkeit, die Freundlichkeit, die Güte, Assistent und Freund, die Intelligenz, die Zuverlässigkeit;

3) визнання права людини бути іншою: die Wahrnehmung anderer als gleich, die Toleranz gegenüber anderen Ansichten und Überzeugungen, die Ausdauer;

4) співпраця: die Internationalität, die Freunde, die Beziehungen, die Koordination;

5) шанобливе ставлення: aufmerksam, das Verständnis, in der Lage zu verzeihen und sich zu entschuldigen sein, der Takt, die Fairness, die Gelassenheit, die Gleichheit;

6) несумісність, непотрібність як прояв інтолерантності: das Versagen, die Dummheit, der Mangel an Empathie, die Unfähigkeit, Aufgaben scheitern, nicht immer pünktlich, der Nahost-Konflikt;

7) професіоналізм: die Bildung, die Fähigkeit zum Dialog, die Verantwortung, die Ordnung, die Zuverlässigkeit, die Kompetenz, die Arroganz;

8) історичні та художні образи: der Mossad, der Stasi, der KGB.

9) поблажливість: weich, Gummibärchen, ist wünschenswert.

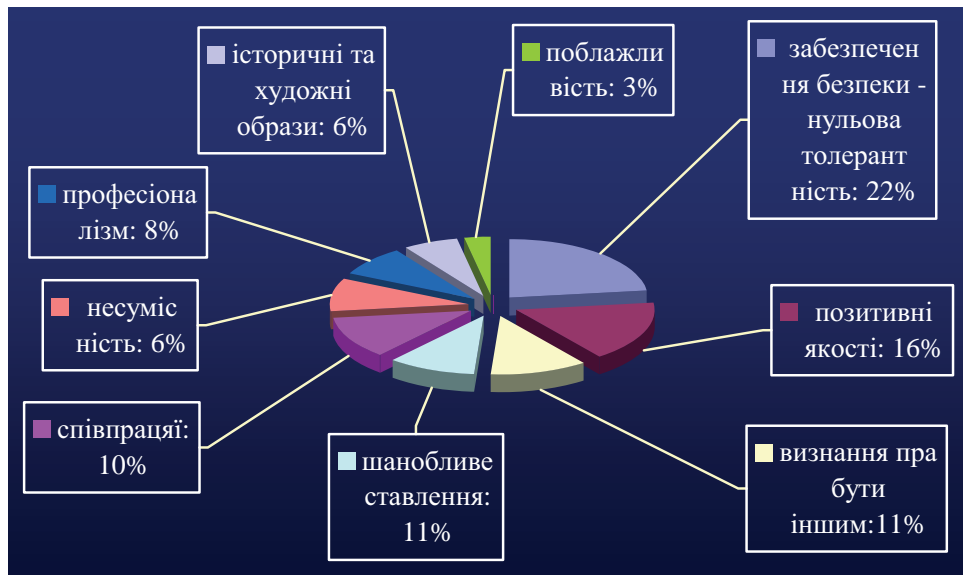

Рис. 2. Сприйняття стимулу *DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES* реципієнтами експерименту, проведеного в Інтернет-ресурсах Німеччини

Дані асоціативного експерименту, проведеного в німецькомовних ресурсах, за певними параметрами збігаються з результатами дослідження в англійськомовному середовищі. Тематичні групи «Поблажливість», «Шанобливе ставлення» зафіксовані як словниками, так і визначені за результатами експерименту; тематичну групу «Терпимість», зафіксовану словниками, трансформовано в групу «Визнання права людини бути іншою». Дані експерименту в німецькомовних ресурсах також продемонстрували існування опозиції «Позитивні якості представника професії» – «Несумісність як прояв інтолерантності», а також сформованість тематичної групи «Забезпечення безпеки – нульова толерантність». Спільними вимогами до професіоналізму (група «Професіоналізм») спецслужб у представників англійської та німецької лінгвокультури є освіченість,

відповідальність, компетентність, уміння вести діалог. Специфічною асоціацією для німецької лінгвокультури є Ordnung (порядок). Крім того, в реакціях носіїв англійської лінгвокультури більшою мірою актуалізовано емоційний компонент (generosity, infallibility, charity, compassion тощо), у носіїв німецької лінгвокультури критичний компонент (nicht immer pünktlich, Ordnung, Gummibärchen) сприйняття концепту *DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES* крізь призму діяльності спецслужб.

Тематичні групи, сформовані в результаті асоціативного експерименту серед представників німецької лінгвокультури (див. рис. 2), також співвідносяться зі смисловими компонентами дискурсу толерантності – розуміння й прийняття «інакшості» іншої людини та спільнот, прагматична орієнтованість на забезпечення гарантованого правопорядку, позиціонування норм і цінностей громадянського суспільства, демонстрації активної громадянської позиції.

За даними асоціативного експерименту серед носіїв російської лінгвокультури було сформовано такі тематичні групи (див. рис. 3):

1) несумісність: негатив, омон задерживает Магомеда, взятка, беззаконие, сарказм, терпимость к проступкам, разные берега, деликатное прослушивание, попустительство несправедливости, воображение, большие накачанные ребята терпимо относятся к разным чувакам, слон в посудной лавке, несовместимо со спецслужбами, подошва, закрывание глаз на некоторые недоразумения;

2) терпимість: терпение, без вражды, спокойно реагировать на ситуацию, неагрессивное отношение к представителям других национальностей, сдержанность;

3) будь-які силові відомства, але не спецслужби: вежливый полицейский, серьезные большие мужчины в форме, воспитанный персонал, ответственный коллектив, лояльное отношение полицейских к представителям лгбт-сообществ, отклонение от алгоритма действий, Франция и беженцы, действия российских миротворцев;

4) позитивні якості представника професії: честность, справедливость, признак образованности и культуры, стучать в дверь прежде, чем войти, тактичность, позитивность;

5) професіоналізм: согласованные действия спецслужб, ювелирность и точность в работе, знание своего дела, аккуратно и продуманно исполнять свою работу, работать на благо граждан, отношение к людям на высшем уровне, умение строить отношения;

6) поблажливості: равнодушие, снисхождение;

7) забезпечення безпеки: запрет неправомерного использования силы и полномочий, сложная работа спецслужб, на страже закона;

8) шанобливе ставлення: понимание, уважение, принятие чужих привычек, умение найти общий язык;

9) толерантність як загроза національній самобутності: нарушение самобытности государства, европейские ценности.

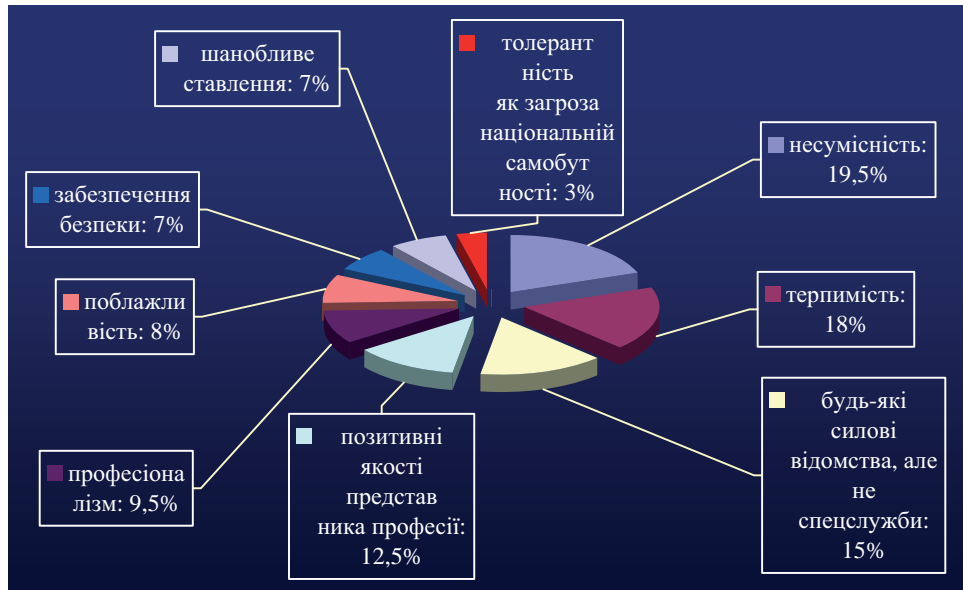

Рис. 3. Сприйняття стимулу ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ реципієнтами експерименту, проведеного в Інтернет-ресурсах Росії

Лише одна концептуально-тематична група – «Терпимість», визначена за результатами експерименту, збігається з даними асоціативного словника. Цей факт зумовлений лінгвокультурною історією: російській концептуальній картині світу притаманний концепт *ТЕРПИМОСТЬ*, концепт *ТОЛЕРАНТНОСТЬ* було

актуалізовано лише наприкінці ХХ століття. Концептуально-тематична група «Поблажливість», яка є в асоціативному словнику, представлена антонімічною лексемою *равнодушие*, частотність репрезентації якої (12 реакцій) під час асоціативного експерименту є свідченням несприйняття діяльності спецслужб крізь призму концепту *ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ*. Про цей факт свідчить відсутність тематичної групи «Забезпечення безпеки – нульова толерантність», навпаки, як негативну якість інституційної культури учасники експерименту відзначають відсутність нульової толерантності у представників спецслужб (взятка, беззаконие, сарказм, терпимость к проступкам, попустительство несправедливости, большие накаченные ребята терпимо относятся к разным чувакам, закрывание глаз на некоторые недоразумения). Толерантність сприймається як ознака ворожа російській національній картині світу (нарушение самобытности государства, европейские ценности). Отримані реакції не містять асоціацій, пов'язаних із позитивними історичними або художніми образами, навпаки, деякі учасники експерименту (6 реакцій) до спецслужб відносять інші силові відомства (поліцію, Збройні Сили, спецпризначенців ОМОН тощо).

Тематичні групи, сформовані в результаті асоціативного експерименту серед представників російської лінгвокультури (див. рис. 3), не співвідносяться зі смисловими компонентам дискурсу толерантності.

За даними опитування визначено основні тематичні групи української лінгвокультури (див. рис. 4):

1) законність: служити в інтересах народу, по закону, існувати в межах правового поля; презумпція невинуватості, діяти по закону і не перевищувати повноваження, діяти за статутом і законом, дотримання прав людини, об'єктивність;

2) шанобливе ставлення: ввічливе ставлення, ввічливе ставлення до громадянина, вихованість, люб'язність, правильне і культурне ставлення; взаємоповага, повага до простих людей, уважність, повага до особистих відомостей, повага до честі кожного громадянина;

3) позитивні якості представника професії: позитивне ставлення до інших, справедливість, доброта, по-людськи,

щирість, людяність, батьківське ставлення до громадян, скромність, культурна поведінка, приклад для інших, гарно себе поводить, спокій, урівноваженість, неагресивність, не піддаватися емоціям;

4) професіоналізм: чесність, хороші манери, правильність виконання своїх обов'язків, робити роботу непомітно, професійно, компетентність та вихованість, відповідальність, порядок, надійність, необхідність;

5) визнання права людини бути іншою: вміння відрізнити зраду від висловлення власної думки, рівність людей, незалежність від раси та національності;

6) забезпечення безпеки: допомога в екстрених ситуаціях, служити народу, взаємодія на основі взаємопідтримки, допомога громадянам, використання сили та зброї в крайньому випадку, першочергове завдання, швидка допомога;

7) поблажливість: м'яко відносяться, м'якотілість, слабкість, пасивність, потурання, латентність, хвилювання, байдужість, віддаленість, поступливість, розуміння, позитив, прийнятність;

8) несумісність як прояв інтолерантності: нічого святого, пустота, нуль, продавець і відьма, зовсім не відноситься до спецслужб України, чудеса на пару з фантастикою, брехня, дірявий антивірус, який пропускає шкідників, а мав би їх блокувати, небо і земля, це не про них, нісенітниця, іронія, сарказм;

9) суперечливість, нульова толерантність як складова діяльності спецслужб: не може бути толерантною, бо виконує накази, парадокс, ховання голови в пісок, непорочне зачаття, ніякої мови про толерантність, складно уявити толерантні спецслужби, відсутність реакції спецслужби на загрози, недбалість;

10) терпимість: терпимість до світогляду і політичних поглядів власних громадян, терпіння, терпеливість, вміння сприймати критику і робити висновки, визнавати свої помилки і вміти вибачатися;

11) історичні та художні образи: Робін Гуд, ЦРУ, МІ6;

12) патріотизм, запорака стабільності держави: любов до Батьківщини, умова стабільності та єдності суспільства;

13) справедливість: справедливість не по закону, а по людському розумінню, коли не чіпають патріотів.

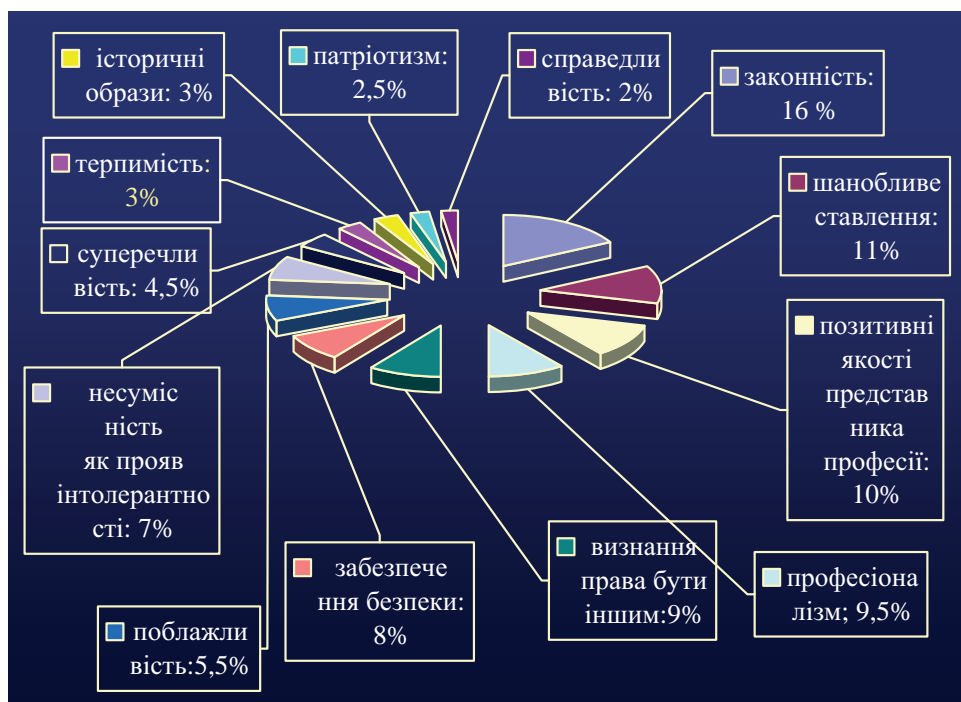

Рис. 4. Сприйняття стимулу *ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ* реципієнтами експерименту, проведеного в Інтернет-ресурсах України

Порівняльний аналіз даних асоціативного експерименту щодо стимулу *ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ* (див. табл. 1) продемонстрував значний збіг тематичних груп «Терпимість», «Поблажливості», «Шанобливе ставлення». Тематичні групи «Стриманість», «Людяність», «Вихованість», що були сформовані з реакцій на стимул *ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ* (див. рис. 4), представлені окремими одиницями в тематичних групах «Позитивні якості представника професії», «Патріотизм». Національно специфічним є наповнення тематичних груп «Патріотизм, запорука стабільності держави», «Законність», «Забезпечення безпеки», які позиціонують суб'єкт-суб'єктні відношення спецслужб та громадянського суспільства (служити в інтересах народу, дотримання прав людини, служити народу, взаємодія на основі взаємопідтримки, допомога громадянам). Нульову толерантність до правопорушень (концептуально-тематична група «Суперечливість».

Нульова толерантність як складова діяльності спецслужб»), поблажливе ставлення до правопорушень – недоліком їхньої діяльності (концептуально-тематична група «Поблажливість»).

Тематичні групи «Визнання права людини бути іншою», «Несумісність як прояв інтолерантності», «Справедливість», «Суперечливість. Нульова толерантність як складова діяльності спецслужб», сформовані в результаті асоціативного експерименту серед представників української лінгвокультури, є свідченням етапу формування в інституційній діяльності спецслужб дискурсу толерантності. Спільним для лінгвокультур (див. табл. 1), у яких сформований дискурс толерантності – англійської, німецької, української – є наявність тематичної групи «Історичні та художні образи», що містить переважно одиниці позитивної конотації (за винятком реакції *КГБ*, *Штази* – в англломовному та німецькомовному експериментах). Це свідчить про існування в концептуальній свідомості носіїв досліджуваних лінгвокультур сформованих зразків спецслужб та їхніх фахівців, діяльність яких пов'язується з концептом *ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ*.

Проведений асоціативний експеримент довів, що спільним для всіх досліджуваних лінгвокультур є проектування концептів *TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE*, *DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES*, *ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ*, *ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ* на діяльність спецслужб у межах лінгвокультурної історії концептів *TOLERANCE*, *DIE TOLERANZ*, *ТОЛЕРАНТНОСТЬ*, *ТОЛЕРАНТНІСТЬ* (їх наявність і давня історія в англійській та німецькій лінгвокультурах, відсутність у російській лінгвокультурі, активне становлення на сьогодні в українській лінгвокультурі). Дані експерименту підтвердили співвідношення тематичних груп, сформованих у представників англійської, німецької та української лінгвокультур, зі смисловими компонентам дискурсу толерантності як розуміння й прийняття «інакшості» людини та спільнот, прагматична орієнтованість на забезпечення гарантованого правопорядку, позиціонування норм і цінностей громадянського суспільства, демонстрація активної громадянської позиції.

Таблиця 1. Концептуально-тематичні групи реакцій на стимули *TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ* у мовах, що досліджуються: порівняльний аналіз за даними асоціативного експерименту

ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ	АЛК*	НЛК*	РЛК*	УЛК*
терпимість			+	+
визнання права людини бути іншою	+	+	+	+
доброта, сердечність	+			
забезпечення безпеки – нульова толерантність	+	+		
забезпечення гарантованого правопорядку	+			
історичні та художні образи	+	+		+
несумісність як прояв інтолерантності	+	+	+	+
позитивні якості представника професії	+	+	+	+
поблажливість	+	+	+	+
попередження конфліктів	+			
співпраця, мультикультуралізм	+	+		
професіоналізм	+	+	+	+
шанобливе ставлення	+	+	+	
будь-які силові відомства, але не спецслужби			+	
забезпечення безпеки			+	+
толерантність як загроза національній самобутності			+	+
законність				+
патріотизм, запорука стабільності держави				+
справедливість				+
суперечливість, нульова толерантність як складова діяльності спецслужб				+

*АЛК – англійська лінгвокультура, *НЛК – німецька лінгвокультура,

*РЛК – російська лінгвокультура, *УЛК – українська лінгвокультура,

Висновки

Отже, дані психолінгвістичного експерименту підтвердили наявність парадигми *ІНТОЛЕРАНТНІСТЬ – ТОЛЕРАНТНІСТЬ – НУЛЬОВА ТОЛЕРАНТНІСТЬ* у концептуальній свідомості носіїв англійської, німецької та української лінгвокультур. Концепт *ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ* в українській лінгвокультурі, зберігаючи національну унікальність, у процесі міжкультурної комунікації набуває змістовних компонентів, що є притаманними мовам європейських держав, для представників російської лінгвокультури толерантність сприймається навпаки як ворожа якість російській національній картині світу, набуває валентних якостей інтолерантності.

Специфіка позиціонування концептів *TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ* у досліджуваних лінгвокультурах зумовлена унікальністю концептуальних картин світу, менталітету та історії націй.

Література

- Горошко Е. Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента. Харьков; Москва : «РА – Каравелла», 2001. 320 с.
- Компанцева Л. Лінгвістична експертиза соціальних мереж. Київ : Агромедіа, 2018. 318 с.
- Компанцева Л. Психолінгвістичний опис технологічного дискурсу нових медіа. *Психолінгвістика. Психолінгвістика. Psycholinguistics*. 2018. Вип. 23(2). С. 120–131. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1208639>
- Компанцева Л.Ф. Философия Сети Интернет : школа Бернарда Лонергана и славянский опыт. Луганск : Знание, 2006. 352 с.
- Макар І.С. Лексичні мікросистеми як визначники ідіостилю письменника. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2009. Вип. 4. С. 117–120.
- Стернин И., Рудакова А. Психолінгвістическое значение слова и его описание. Воронеж : Ламберг, 2011. 192 с.
- Cremers, A., & Chemla, E.A. (2016). Psycholinguistic Study of the Exhaustive Readings of Embedded Questions. *Journal of Semantics*, 33(1), 49–85.
- Rakosi, C. (2017). Replication of Psycholinguistic Experiments and the Resolution of Inconsistencies. *Journal of Psycholinguistic Research*, 46(5), 1249–1271. <https://doi.org/10.1007/s10936-017-9492-0>

References

- Goroshko, E. (2001). *Integrativnaya model svobodnogo asotsiativnogo experimenta [Integral model of free associative experiment]*. Kharkov; Moscow : «RA – Karavela» [in Russian].
- Kompantseva, L. (2018). *Linhvistychna ekspertyza sotsialnykh mrezh [Linguistic Expertise of Social Networks]*. Kyiv : Agromedia [in Ukrainian].
- Kompantseva, L. (2018). Psycholinguistichny ta linhvistychny opys tehnolohichnoho dyskursu novykh media [Psychological and Linguistic Description of Technology Discourse of New Media]. *Psycholingvistyka – Psycholinguistics*, 23(2), 120–131. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1208639> [in Ukrainian].
- Kompantseva, L.F. (2006). *Philosophia Internetu : shkola Bernarda Lonergana i slavianski opyt [The Philosophy of the Internet : the School of Bernard Lonergan and Slavic Practices]*. Luhansk : Znanie [in Russian].
- Makar, I. (2009). Leksichni mikrosystemy yak vysnachnyky idiosyliu pismenyka [Lexical Microsystems as Determinants of the Author's Individual Style]. *Aktualni*

Problemy Filologii ta Perekladoznavstva – Relevant Problems of Philology and Translation, 4, 117–120 [in Ukrainian].

- Sternin, I., & Rudakova, A. (2011). *Psikholingvisticheskoye znachenije slova i yego opisaniye [Psycholinguistic Meaning of the Word and its Description]*. Voronezh : Lambert [in Russian].
- Cremers, A., & Chemla, E.A. (2016). Psycholinguistic Study of the Exhaustive Readings of Embedded Questions. *Journal of Semantics, 33*(1), 49–85.
- Rakosi, C. (2017). Replication of Psycholinguistic Experiments and the Resolution of Inconsistencies. *Journal of Psycholinguistic Research, 46*(5), 1249–1271. <https://doi.org/10.1007/s10936-017-9492-0>

АНОТАЦІЯ

У статті актуалізовано роль концептів TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ в інституційних дискурсивних практиках, що є свідченням позитивних стратегій і форм поведінки задля уникнення конфліктних ситуацій у спілкуванні, проаналізовано та систематизовано сучасні наукові підходи та методи дослідження концептів на перетині лінгвістики та інших гуманітарних наук (лінгвокультурології, лінгвофілософії, лінгвопрагматики, лінгвокогнітології, психолінгвістики); визначено ефективність триангуляційного підходу у дослідженні концептів, за допомогою психолінгвістичного аналізу визначено роль концептів TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ для представників Великої Британії, Німеччини, Росії, України, проаналізовано відповіді 100 англомовних, 100 німецькомовних, 200 російськомовних та 200 українськомовних респондентів та виокремлено концептуально-тематичні групи реакцій на стимули TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ у мовах, що досліджуються. Результати аналізу продемонстрували притаманність всім респондентам проектування концептів TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ на діяльність спецслужб у межах його лінгвокультурної історії. За даними асоціативного експерименту встановлено спільні та відмінні компоненти значень, визначено ціннісну складову концептів TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ для лінгвокультур, що досліджуються. Спільним для лінгвокультур, у яких сформований дискурс толерантності – англійської, німецької, української – є наявність в концептуальній свідомості носіїв досліджуваних лінгвокультур сформованих зразків спецслужб та їхніх фахівців, діяльність яких пов'язується з концептами TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ із позитивною конотацією. Для представників російської лінгвокультури є характерним несприйняття діяльності спецслужб

крізь призму концепту ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ. Дані експерименту підтвердили наявність парадигми ІНТОЛЕРАНТНІСТЬ – ТОЛЕРАНТНІСТЬ – НУЛЬОВА ТОЛЕРАНТНІСТЬ у концептуальній свідомості носіїв англійської, німецької, української лінгвокультур. Для представників російської лінгвокультури толерантність сприймається як ворожа якість російській національній картині світу, набуває валентних якостей інтолерантності.

На основі аналізу асоціативного експерименту зроблено висновок про те, що специфіка позиціонування концепту TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ у досліджуваних лінгвокультурах зумовлена унікальністю концептуальних картин світу, менталітету та історії націй.

Ключові слова: концепти TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ асоціативний експеримент, порівняльний аналіз, концептуально-тематична група, ціннісна складова концепту, нульова толерантність, інтолерантність.

Юдко Людмила. Концепт ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ в психолінгвістическом измерении

АННОТАЦИЯ

В статье актуализируется роль концептов TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ в институциональных дискурсивных практиках, что является свидетельством позитивных стратегий и форм поведения во избежание конфликтных ситуаций в общении, проанализированы и систематизированы современные научные подходы и методы исследования концептов на пересечении лингвистики и других гуманитарных наук (лингвокультурологии, лингвофилософии, лингвопрагматики, лингвокогнитологии, психолінгвістики); определена эффективность подхода триангуляции в исследованиях концептов, при помощи психолінгвістического анализа определена роль концептов TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ для представителей Великобритании, Германии, России, Украины, проанализированы ответы 100 англоязычных, 100 немецкоязычных, 200 русскоязычных и 200 украиноязычных респондентов и выделены концептуально-тематические группы реакций на стимул ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ в изучаемых языках.

Результаты анализа показали свойственность всех респондентов проэцировать концепт ТОЛЕРАНТНОСТЬ на деятельность спецслужб в рамках его лингвокультурной истории. В соответствии с ассоциативным экспериментом были установлены общие и отличительные компоненты значений, определено ценностную составляющую концептов TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ

СПЕЦСЛУЖБЫ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ для изучаемых лингвокультур. Общим для лингвокультур, в которых дискурс толерантности сформирован – английской, немецкой и украинской – является наличие в концептуальном сознании носителей исследуемой лингвокультуры сформированных образцов спецслужб и их специалистов, чья деятельность связана с концептами TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ с положительными коннотациями. Для представителей русской лингвокультуры отличительным является невосприятие деятельности спецслужб сквозь призму концепта ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ. Данные эксперимента подтвердили наличие парадигмы ИНТОЛЕРАНТНОСТЬ – ТОЛЕРАНТНОСТЬ – НУЛЕВАЯ ТОЛЕРАНТНОСТЬ в концептуальном сознании носителей английской, немецкой и украинской лингвокультур. Для представителей русской лингвокультуры толерантность воспринимается как враждебное качество русской национальной картине мира, приобретает валентные качества интолерантности.

Основываясь на анализе ассоциативного эксперимента, делается вывод, что специфика позиционирования концептов TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ в исследуемых лингвокультурах обусловлена уникальностью концептуальных картин мира, менталитета и истории наций.

Ключевые слова: концепты TOLERANCE OF INTELLIGENCE SERVICE, DIE TOLERANZ DES SICHERHEITSDIENSTES, ТОЛЕРАНТНОСТЬ СПЕЦСЛУЖБЫ, ТОЛЕРАНТНІСТЬ СПЕЦСЛУЖБИ, ассоциативный эксперимент, сравнительный анализ, концептуально-тематическая группа, ценностная составляющая концепта, нулевая толерантность, интолерантность.